

Дьяконова О., асп.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

**КОНЦЕПТ СЧАСТЬЕ В ВИРТУАЛЬНОМ ДИСКУРСЕ:
ПОТЕНЦИАЛЬНОСТЬ ИЛИ РЕАЛИЗОВАННОСТЬ?**

В статье подаётся краткий обзор результатов существующих исследований языковой объективации концепта СЧАСТЬЕ и осуществляется анализ лингвопрагматических параметров реализации семантической оппозиции "потенциальность/реализованность счастья" на материале статей женских и мужских развлекательных порталов.

Ключевые слова: *дискурс, концепт, счастье, поиск счастья, развлекательные порталы, пропозиция, иллокуция, модальность*

Dyakonova O., post-graduate student
Taras Shevchenko National University of Kyiv

**The concept HAPPINESS in the virtual discourse:
potentiality or reality?**

The article briefly summarizes studies of the concept HAPPINESS in its linguistic manifestation and analyzes the linguo-pragmatic parameters of the semantic opposition "potentiality/reality of happiness" in the articles of women's and men's online lifestyle magazines.

Key words: *discourse, concept, happiness, pursuit of happiness, online lifestyle magazines, proposition, illocution, modality*

УДК 81'255/.276.3-053.6=111

Дяченко Ю.В., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

**ВІДТВОРЕННЯ ІДІОЛЕКТУ ПІДЛІТКА
У РОМАНІ ДЖ.Д. СЕЛІНДЖЕРА
"THE CATCHER IN THE RYE"**

**(на матеріалі перекладів російською
та українською мовами)**

У статті розглядаються труднощі відтворення індивідуального мовлення, а саме підліткового сленгу, у художньому перекладі на прикладі роману Дж.Д.Селінджера "The Catcher in the Rye" ("Над прірвою у житті") та його перекладів українською та російською мовами.

Ключові слова: *ідіолект, сленг, художній переклад.*

Переклад художніх творів нерозривно пов'язаний із труднощами відтворення та збереження художнього мовлення. Загалом, розрізняють мовлення автора, власне його ідіюстиль, та мовлення його персонажів, тобто ідіолект головних героїв. Створюючи художній образ, автор може надавати мовленню персонажів твору індивідуальних мовних характеристик. Саме особистий характер використання загальних мовних засобів, як основна риса ідіолекту, створює значні труднощі у перекладі, а надто, якщо мова йде про переклад художніх творів. Перед перекладачами постає нелегке завдання – вміло і вправно передати не лише особливості мовлення, а зберегти й те стилістичне забарвлення та конотацію, які прагнув донести до цільової аудиторії автор оригіналу.

Зараз теоретики і практики перекладу дедалі частіше звертаються до пошуку стратегій і тактик відтворення індивідуального мовлення, що, у свою чергу, обумовлює **актуальність** обраної теми. Так, наприклад, Т. Андрієнко у своїй статті досліджувала проблему відтворення соціалекту художніх персонажів у перекладі [Андрієнко 2012], питання гендерлекту в художньому перекладі досліджували А. Вандишева [Вандишева 2005], Ю. Олексійчук [Олексійчук 2007], О. Сизова [Сизова 2007], особливості перекладу просторіччя головних героїв у художньому дискурсі висвітлив О. Медвідь [Медвідь 1993]. До проблеми перекладу діалектизмів в ідіолекті художніх персонажів зверталися Т. Некряч [Некряч 2002], А. Щербак [Щербак 2012], сленг у перекладацькому аспекті досліджував В. Балабін [Балабін 2002].

Утім, мовлення підлітків складає особливий пласт ідіолекту, який використовує конкретні функції в художньому творі та допомагає втілити авторський задум. Пошук стратегій і тактик відтворення ідіолекту підлітків складає **новизну** нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є ідіолект головного героя в романі Дж.Д. Селінджера "The Catcher in the Rye", а саме сленгові одиниці, вульгаризми і жаргонна лєска. **Предметом** дослідження є специфіка відтворення особливостей ідіолекту головного героя Голдена Колфілда на прикладі перекладів роману Дж.Д. Селінджера "The Catcher in the Rye" українською та російською мовами. Мовлення є одним з основних видів індивідуалізації особистості. Загалом, більшість підлітків у повсякденному спілкуванні вдаються до використання сленгу.

Існує низка причин уживання сленгу молоддю. Найголовнішою з них є не стільки прагнення урізноманітнити спілкування, стільки бажання виокремитися, стати більш колоритною спільнотою, виявити своє "я", а також протиставити себе іншим, виражаючи цим незадоволення і непідкорення постулатам поведінки і нормам суспільства. Сленг нерідко проникає і в головну культуру, просочуючись через різні субкультури. Деякі слова зникають, або ж не вживаються в основній культурі, інші – на довгий час вкорінюються і залишаються функціонувати в головній культурі.

Таким чином, найбільша складність у роботі зі сленгом – знаходження сучасних адекватних відповідників. До того ж, у перекладі українською мовою виникає проблема розробки сленгового словника взагалі. Оскільки українська мова довгий час перебувала під впливом близькоспорідненої російської мови, то довгий період вона засмічувалася саме "модним" на той час російським сленгом.

Практично всі літературознавці зазначають те, що Дж.Д. Селінджер у своєму романі "The Catcher in the Rye" подає нам прекрасний зразок сучасної йому молодіжної мови. Творчість Дж.Д. Селінджера багата на сленг, тому саме на його романі можна вдало дослідити всі особливості сленгових одиниць, а саме: емоційно-експресивне забарвлення, лаконічність, образність, здатність постійно змінювати межі.

Дж. Д. Селінджер пише про американського підлітка кінця 40-х початку 50-х років ХХ століття. Мова в романі ведеться від імені самого хлопця, тому читачам досить легко проникнути у підліткову філософію того часу і пізнати всі її тонкощі. Мова Голдена повна відхилень від граматичної та лексичної норми, хлопець постійно вживає паразитичні слова, лайливу лексику, проте він не просто такий собі волоцюга з вулиці, він – інтелігент. Його лексика наповнена модними інтелектуальними, психоаналітичними і соціологічними термінами. Начитаний юнак, який досить скептично ставиться до своїх здібностей: "*I'm quite illiterate, but I read a lot*", має у своєму словниковому запасі такі слова, як "*ostracized*", "*unscrupulous*", "*conversationalist*", "*psychic*". Отже, поряд із підлітковим сленгом, яким розмовляє Голден, ми чуємо мову дорослої, досить освіченої людини, яка, до того ж, непогано знає психологію. Ось як відбувається знайомство з головним героєм:

"If you really want to hear about it, the first thing you'll probably want to know is where I was born, and what my ***lousy childhood*** was like, and how my parents were occupied and all before they had me, and all that ***David Copperfield kind of crap***, but I don't feel like going into it, if you want to know the truth. In the first place, ***that stuff bores me***, and in the second place, ***my parents would have about two hemorrhages apiece*** if I told anything pretty personal about them. They're quite touchy about anything like that, especially my father. They're nice and all – I'm not saying that – but they're ***also touchy as hell***" [Salinger 2011, 3] – "Якщо ви справді надумали читати цю історію, то насамперед вам, мабуть, захочеться довідатись, де я з'явився на світ божий, як минало моє ***безголове дитинство***, що робили мої батько й мати, поки мене ще і в проєкті не було, – одне слово, всю оту ***муру в душі Девіда Конперфільда***. Та як хочете знати правду, я не маю охоти закопуватись у той мотлох. По-перше, ***все це мені остогидло, як гірка редька, а по-друге, і батька, й матір моїх по двічі вхопив би грець кожного, якби я почав роздзвонювати про їхні домашні справи. Вони в мене щодо цього вразливі – не приведи господи, надто старий***. Загалом вони добрі, що й казати, ***тільки ж вразливі – страх***" [Селінджер, пер. Логвиненка 2010, 3] – "Если вам на самом деле хочется услышать эту историю, вы, наверно, прежде всего захотите узнать, где я родился, как провел свое ***дурацкое детство***, что делали мои родители ***до моего рождения***, – словом, всю эту ***давид-копперфилдовскую муть***. Но, по правде говоря, мне неохота ***в этом копать***. Во-первых, ***скучно***, а во-вторых, у моих ***предков***, наверно, ***случилось бы по два инфаркта на брата***, если б я стал болтать про их личные дела. Они этого терпеть не могут, особенно отец. Вообще-то они люди славные, я ничего не говорю, но ***обидчивые до чертиков***" [Селінджер, пер. Райт-Ковальової 1975, 1].

З наведеного прикладу зрозуміло, що мовлення головного героя жодним чином не схоже на мовлення пересічної людини. Воно переповнене сленгізмами, жаргонізмами і навіть, певною мірою, вульгаризмами.

Наприклад, словосполучення "*lousy childhood*": в англійській мові прикметник "*lousy*" тлумачиться як "especially spoken: of very bad quality (awful, terrible)" [Longman 2009, 841] і має певний ряд синонімів: "*crappy*", "*shitty*" "*stinking*", які своєю чергою належать до прошарку вульгаризмів і сленгізмів. У російській мові аналогом англійського "*lousy*" стають слова синонімічного ряду "*вишивый*", "*ничтожный*", "*мерзкий*" [Драгункин 2006, 352]. На нашу думку,

російський перекладач обирає стилістичний відповідник "дурацький", який, передаючи стилістичне забарвлення, є досить характерним для молодіжного сленгу. Зрозуміло, що такими словами старше покоління розкидатися в буденному мовленні не буде, як це робить наш герой. В українському словнику англійському слову "lousy" маємо такий ряд відповідників: "поганий", "паскудний", "кепський", "паршивий", "нікчемний" та вульгаризми "фіговий" і "гівняний" [Шерік 2005, 94]. Слово "безголовий", яке підібране в українському перекладі, віддаляється від оригіналу і не несе в собі тієї ж самої семантики, через що втрачається стилістична насиченість оригіналу. Звернімо увагу на фразу "all that David Copperfield kind of crap", яка майже рівноцінно перекладена в обох перекладах, і несе в собі однакову стилістичну конотацію: "всю оту муру в душі Девіда Копперфілда" і "всю эту давид-копперфилдовскую муть". По-перше, два перекладацькі відповідники – повні синоніми, а по-друге, і "мура" і "муть" належать до зниженої розмовної лексики. Свої оповідки головний герой прирівнює до всіляких фокусів славнозвісного ілюзіоніста і гіпнотизера Девіда Копперфілда, які сам вважає нісенітницею. Проте є одна відмінність між двома перекладами – задля того, щоб надати слову більшої експресивності, український перекладач О. Логвиненко запозичує слово "мура", якого в українській мові як такого не існує, з російської. Вкладаючи це слово в уста підлітків, воно звучить хоч і зрусифіковано, але досить таки природно і ми навіть не відчуваємо жодної запозиченості. Тоді як переклад фрази "that stuff bores me", він відтворює фразеологічним зворотом "остогидло як гірка редька" і цим вносить відтінок одомашнення. Перекладач занадто одомашнює означену лексичну одиницю, тому в контексті прочитується не сленг, а колоритний фразеологізм. Можливо, перекладач вжив сталий вираз задля того, щоб підкреслити емоції і почуття головного героя, але, все ж таки, ми маємо пам'ятати, що мова ведеться від імені самого підлітка, і тому в перекладі варто зважати на всі характерні риси його мовлення. Р. Райт-Ковальова передає значення нейтральним відповідником "скучно" і не відходить від задуму автора, але згладжує переклад. Російська перекладачка відтворює вираз "two hemorrhages" досить близько до задуму автора – "случилось бы по два инфаркта на брата". Прийом стилістичної компенсації простежується в першій частині речення, коли перекладач передає "parents" не "батьками"

або "рідними", а "предками". Слово "предки" в жартівливій і розмовній формі вживається для позначення батьків. Більшою мірою саме це слово поширене у буденному жаргоні підлітків. В українському ж перекладі нейтральне слово "father" відтворено сленговим відповідником "старий". Для того, щоб компенсувати втрати у попередньому перекладі, перекладач вдається до компенсації, і, таким чином, наближує прочитання перекладу до цільової аудиторії – підлітків. Натомість на позначення того ж самого інфаркту, він вживає слово "грець" і знову ж таки вдається до народності: "грець" – народна назва апоплексичного удару, паралічу (звідси й "когось ударив грець") [Шерік 2005, 17].

В оригіналі Дж.Д. Селінджер вживає слово "hell", першорядне значення якого "некло", "ад". Оскільки це слово біблійного походження, то підбирати відповідник у процесі перекладу до нього треба з неабиякою обережністю. О. Логвиненко робить контекстуальну заміну і уникає вживання біблійних номінацій, замінивши англійський відповідник словом "страх". Можемо припустити, що підставою для такої контекстуальної заміни була тотожність відчуттів, які переживає людина і власне читач, стикаючись із такими словами як "некло", "ад" тощо. Р. Райт-Ковальова залишає у перекладі слово "чертиков", перекладачка додає до слова пестливий суфікс -ик, аби пом'якшити слово релігійного походження.

Головний герой використовує у своєму повсякденному мовленні також ідіоматичну лексику, тому для перекладача це стає ще одним викликом у процесі перекладу.

"Well, you could see he really felt pretty lousy about flunking me. So I shot the bull for a while. I told him I was a real moron, and all that stuff. I told him how I would've done exactly the same thing if I'd been in his place, and how most people didn't appreciate how tough it is being a teacher. That kind of stuff. The old bull" [Salinger 2011, 16] – *"Ага, думаю, виходить, сумління тебе все ж таки мучить, що засипав мене! І я вирішив трохи спекульнути. Як завів торочити йому про те, що, мовляв, я вчинив би точнісінько так само, багато хто взагалі навіть не здогадується, як важко вчителям... Одне слово, наплів йому сім мішків вовни. На таке я мастак"* [Селінджер, пер. Логвиненка 2010, 21] – *"Да, видно, ему было здорово не по себе оттого, что он меня провалил. Тут, конечно, я принялся наворачивать. Говорил, что я умственно отсталый, вообще*

кретин, что я сам на его месте поступил бы точно так же и что многие не понимают, до чего трудно быть преподавателем. И все в таком роде. Словом, наворачивал как надо" [Селинджер, пер. Райт-Ковальової 1975, 17].

Досить важливим завданням є передача ідіоми читацькій аудиторії такої ж вікової категорії, до якої належить сам Голден. Перекладач має обрати чи то стратегію очуження, і передати значення ближче до оригінального тексту, чи "одомашнити" сталий вираз і цим самим наблизити його до розуміння українського чи російського читача. В оригіналі Дж.Д. Селінджер використовує ідіому "*to shot the bull for a while*", що означає говорити про щось неважливе, перебільшувати, брехати, або ж точити лясси [Шерік 2005, 102]. Перекладачі певною мірою відходять від тексту і підбирають інші за семантикою слова. В українському перекладі створюється дещо відмінний від оригіналу образ головного героя, такого собі спекулянта, який згідно з перекладом О. Логвиненка хоче отримати якусь користь і нажитися на чомусь, що не відповідає оригіналу. У російському перекладі перекладачка вживає лексему розмовного пласту, яка несе в собі конотацію належну підлітковому спілкуванню. Дещо по-різному трактують перекладачі значення слова "*moron*". О. Логвиненко вилучає його зі свого перекладу, тому тут відбувається стилістична втрата. Слово "*moron*" має негативний відтінок і означає "*недоумкуватий*", "*слабоумний*", "*ідіот*" [Шерік 2005, 99]. О. Логвиненко жодним чином не компенсує цю втрату. Р. Райт-Ковальова передає конотацію і забарвлення, вживаючи словосполучення "*умственно отсталый, вообще кретин*" і підсилюючи стилістичне забарвлення вульгаризмом, що, у свою чергу, вкотре вказує на головного героя і його манеру спілкування.

Якщо розглянути переклади українською та російською мовами паралельно, то можна зазначити, що український перекладач О. Логвиненко та російська перекладачка Р. Райт-Ковальова обирають протилежні перекладацькі стратегії. О. Логвиненко багато в чому відходить від оригіналу. Підбираючи сленгізми у перекладі, він не завжди враховує такі особливості ідіолекту підлітків, як залучення вульгаризмів, жаргонізмів, табуїзмів і сленгізмів. О. Логвиненко в багатьох випадках занадто "одомашнює" текст, він уживає велику кількість фразеологізмів, які у свою чергу просто віддаляють прочитання цільового тексту від

оригіналу. Перекладач інколи підбирає суржик, а саме, зрусифіковані слова для передачі сленгу. Безперечно, однією з основних причин є те, що українська мова досить довго була під впливом російської мови. І тому навіть у сучасному спілкуванні підлітків ми зустрічаємо силу-силенну слів російського походження. А якщо молодь і вживає суто український сленг, то це більшою мірою завдячує власне діалектному мовленню. Переклад Р. Райт-Ковальнової звикли сприймати як взірець перекладу іноземної літератури часів Радянської епохи. Хоча, російський переклад часом прочитується як дещо "згладжений" і більш "облітерований" текст. Р. Райт-Ковальова намагається уникати занадто різких висловлювань, згладжуючи вульгаризми і жаргонізми. Тут ми маємо зважати на попередні етапи перекладу і, звісно, на редакторську роль також. Можливо саме редколегія згладжувала твір, а не сама перекладачка, беручи до уваги тогочасну культуру, етику та суспільні норми.

В українській мові відчувається нагальна потреба спрямувати вектор перекладу на молодіжний сленг, типовий для українських підлітків, а також не ігнорувати власні мовні засоби на користь близькоспорідненої російської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Андрієнко Т.П.* Стратегії відтворення іншомовних елементів у мовленні персонажів художнього твору. – Сер. : журнал "Філологічні трактати" №4, – Суми : СумДУ, 2012. – С. 11-17.
2. *Балабін В.В.* Сучасний американський сленг як проблема перекладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. – К., 2002. – 19 с.
3. *Вандышева А.В.* Проблемы перевода гендерно-маркированной лексики. Проблемы прикладной лингвистики : [сборник статей Международной научно-практической конференции]. / А.В. Вандышева. – Пенза, 2005. – С. 116-125.
4. *Медвідь О.* Проблема використання діалектизмів і просторіччя в українському художньому перекладі. Другий Міжнародний конгрес україністів : [оповіді і повідомлення (Львів, 22-28 серпня 1993 р.)]. / О. Медвідь. – Львів, 1993. – С. 272-277.
5. *Некряч Т.Є., Копильна О.М.* Відтворення контамінованої мови в українських перекладах. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [Зб. наукових праць. Вип. 1] / Т. Є. Некряч, О. М. Копильна. – К. : Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка, 2002. – С. 155-159.

6. *Олексійчук Ю.В.* Гендерні особливості перекладу синтаксичних структур : [Зб. наук. пр.] / Ю. В. Олексійчук. – Острог. : Нац. ун-т "Остроз. Акад", 2001 – Випуск №7. – С. 111-124.

7. *Сизова О.Ф.* Особливості відтворення в перекладі гендерної ідентичності суб'єкта жіночого поетичного дискурсу (на матеріалі англословних перекладів з української) : [Текст] : дис. канд. філол. наук. / О. Ф. Сизова. – К., 2007. – С. 242.

8. *Щербак А.* Біфункціональність іноземного акценту в художньому мовленні як проблема перекладу : [Наукові записки]. / А. Щербак. – Сер. : "Філологічні науки" № 81, 4., 2012. – С. 346-350.

Ілюстративні джерела:

9. *Селінджер Дж.Д.* "Над прірвою у житті" / Дж. Д. Селінджер; [переклад *О.Логвиненка*]. – Х. : Фоліо, 2010. – 317 с.

10. *Селінджер Дж.Д.* "Над пропастью во ржи": [Електронний ресурс] / Дж. Д. Селінджер: [перевод *Р.Райт-Ковалевої*]. – М., 1975. – Режим доступу до тексту : http://ae-lib.org.ua/texts/salinger_the_cather_in_the_rye_ru.htm

11. *Salinger Jerome David* "The Catcher in the Rye". Над пропастью во ржи. Книга для чтения на английском языке : [Антология]. / Jerome David Salinger. – СПб. : КАРО, 2011. – 288 с.

Довідкова література:

12. Русско-английский словарь / сост. *А. Н. Драгункин, А. А. Драгункина*. – СПб. : Умная планета, 2006. – 528 с.

13. *Шерік А.Д., Савічук В.Я., Старко В.Ф.* Довідник англійських та українських ідіом і виразів : [Видання 2-ге, доповнене і перероблене] / А.Д.Шерік, В.Я.Савічук, В.Ф. Старко.– К. : Києво-Могилянська академія, 2005. – 174 с.

14. Longman Dictionary of Contemporary English. – Harlow : Pearson Educated Limited, 2009. – 2083р.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2013.

Дяченко Ю., студ.,

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ ПРОРОСТКОВОГО ИДЕОЛЕКТА В РОМАНЕ ДЖ.Д.СЕЛИНДЖЕРА "НАД ПРОПАСТЬЮ ВО РЖИ" (НА МАТЕРИАЛЕ ПЕРЕВОДОВ НА УКРАИНСКИЙ И РУССКИЙ ЯЗЫК)

В статье рассматриваются трудности воспроизведения индивидуальной речи, а именно сленга подростков, в художественном

переводе на примере романа Дж.Д.Селінджера "The Catcher in the Rye" ("Над пропастью во ржи") и его переводов на украинский и русский языки.

Ключевые слова: идиолект, сленг, художественный перевод.

Dyachenko Y., Stud.,

Institute of Philology, National Taras Shevchenko University of Kyiv

**RENDERING TEENAGE IDIOLECT IN THE NOVEL
"THE CATCHER IN THE RYE" BY J.D.SALINGER
(based on the translations into Russian and Ukrainian)**

The article focuses on the translation challenges of teenage individual speech in the novel written by the American author J.D.Salinger – "The Catcher in the Rye" and its Ukrainian and Russian translations.

Key words: idiolect, slang, literary translation.

УДК 81253=133.1=161.2

Єременко А.С., студ.,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

**ВІДТВОРЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ АРАБСЬКОГО
ПОХОДЖЕННЯ У ФРАНЦУЗЬКИХ МЕДІЙНИХ ТЕКСТАХ
У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

У статті розглядаються власні назви арабського походження у французьких медійних текстах та способи їхнього перекладу українською мовою. Аналізуються помилки, що можуть виникати під час такого перекладу через відмінності між фонетичними системами цих трьох мов.

Ключові слова: власна назва, транскрипція, транслітерація.

У цьому дослідженні було поставлено за мету віднайти власні назви арабського походження у французьких текстах засобів масової інформації та їхні відповідники в українських перекладах і проаналізувати способи їхнього відтворення. Під час дослідження ми використовували описовий, порівняльно-зіставний та лінгвістичні методи.

Об'єктом є власні назви арабського походження у французькій пресі та у перекладі, а *предметом* французькі тексти засобів масової інформації та їх переклад.